

Okręgowa Komisja Badania Zbrodni Niemieckich w Rzeszowie z siedzibą w Tarnowie 1945-1949. Rzeszowszczyzna w okresie okupacji niemieckiej: egzekucje, oblawy, pacyfikacje. Wykazy rozstrzelanych, wykazy byłych więźniów obozów koncentracyjnych; protokoły przesłuchań świadków, protokoły oględzin masowych grobów zamordowanych obywateli polskiej narodowości żydowskiej, romskiej i polskiej, protokoły ekshumacji.. 1945-1947

AIPN Rz, 1/5.

IPN Rz 1/5
18z/2

O d p i s

z aktów Prez. 350/45 Sądu grodzkiego w Sanoku.-

P r o t o k ó ł .

ogłędzin masowych grobów na cmentarzu żydowskim " Kirkucie " i na polu Kazimierza Dziubana " Gliniec " w Sanoku przeprowadzonych w dniu 4. października 1945.r.

Obecni: Władysław Kaczkowski, sędzia gr. w z. Kier. Sądu grodzkiego,

Protokolant: Karol Rossakiewicz, st. rej. sąd.

Za wskazówkami Mikołaja Bała, pracownika Magistratu w Sanoku udano się na cmentarz żydowski w Sanoku, położony w odległości około 1 km. na zachód od miasta. Cmentarz położony jest na nierównym terenie i w znacznej swej części nie jest ogrodzony. W północno-wschodniej części cmentarza na przestrzeni o wymiarach 30 X 15 m. znajduje się 32 grobów masowych, częściowo zarośniętych chwastami o różnych wymiarach i różnym względem siebie położeniu. Groby te przeważnie są osunięte i nie mają regularnych zarysów, a niektóre z nich są nawet trudne do rozpoznania. Jeden grób o wymiarach 5 X 2 m. wedle wskazówek Bała mieści w sobie zwłoki około 30 osób Polaków i Ukraińców, kalek zwiezionych autem ze Sanoka i okolicy, następnie rozstrzelanych na miejscu przez Niemców i pogrzebanych przez Bała, który przy samym rozstrzelaniu obecnym nie był. Pozostałe groby na wymienionej wyżej przestrzeni mieszczą w sobie wyłącznie Żydów, których Bał również po dokonanej przez Niemców egzekucji grzebał. Przepuszczalna ilość ofiar wynosi wedle wskazówek Bała kilka tysięcy osób. W odległości około 10 m. na zachód znajduje się ~~niektóre~~ 17 pojedynczych już grobów zarośniętych całkowicie chwastami. Groby te są trudne do rozpoznania. Nazwisk Niemców, oraz pogrzebanych osób nie udało się ustalić, stwierdzono jedynie, że Żydzi w różnych okresach czasu i z różnych miejscowości zwożeni byli przez Niemców na cmentarz i tam rozstrzeliwani. W kierunku zachodnim od poprzednich grobów, a w środkowej części północnego skraju cmentarza znajduje się jeden ogrodzony deskami grób o wymiarach 2 X 1 m. pod szkarpa, gdzie wedle wskazówek Bała spoczywa dwóch braci Smyczyńskich ze Sanoka i 3 dalsze nieznane osoby, wszystkie również rozstrzelane i pogrzebane przez Niemców. Na zachodnim brzegu cmentarza żydowskiego na szkarpie ciągnącym się od północy na południe właściciel tego szkarpu Kazimierz Dziuban ze Sanoka okazuje miejsce, gdzie została rozstrzelana przez Niemców jedna nieznana kobieta, oraz czterech jeńców wojennych Armii Czerwonej. Z powodu późniejszego zrównania terenu przez właściciela nie dało się ustalić dokładnie miejsca, gdzie leżą zwłoki. Na zachód od tego miejsca w odległości około 100 m. również na szkarpie "Glinice", stanowiącym własność Kazimierza Dziubana rozstrzelanych zostało przez Niemców 7 dalszych jeńców wojennych Armii Czerwonej, a w małej odległości od tego

miejsca w zaroślach rozstrzelanych zostało przez Niemców 5 jeńców wojennych Armii Czerwonej. Wymienione wyżej groby trudne są do rozpoznania. Wedle wskazówek Dziubana w miejscowości Rymanów znajdował się obóz jeńców wojennych Armii Czerwonej. Niektórzy z tych jeńców w czasie ucieczki zostali przez Niemców schwytani, a następnie doprowadzeni na Gliniec i tam przez Niemców rozstrzelani i pogrzebani.

Zakończono o godzinie 17-tej. Rossakiewicz wr. Władysław Kaczkowski wr.

P r o t o k ó ł

ogłędzin obozowego grobu w lesie pod Komańczę w sanockim powiecie przeprowadzonych w dniu 3. października 1945.r.

Obecni: Dr. Ludwik Tuganowski, kierownik Sądu grodzkiego,
Protokolant: Roman Knopp, kierownik sekretariatu

Za wskazówkami wójta gminy Komańcza Stanisława Kasiewicza udał się Sąd do lasu, rosnącego około 5 km odległości od Komańczy w kierunku południowo-wschodnim. Droga do tego lasu prowadzi najpierw gościńcem, następnie dróżką polną do potoku, w bród przez ten potok, dalej wąziutkim wąwozem, długości około 2 km. w las i drogą leśną na miejsce masowego grobu 26-ciu cyganów. Grób ten rozpoznać można jedynie za wskazówkami osoby obznajomionej z wydarzeniami. W dniu dzisiejszym przedstawia się on jako nieznacznie od przyległego terenu odcinający się tafla murawy nieco zapadłej. Zarysy tej tafli mierzą na długości 8 m, na szerokość 3m. Grób ten znajduje się w wąwozie leśnym długości 100 kroków, szerokości zaś 6 kroków. Wedle podań wójta Kasiewicza-grupa cyganów przedarła się w ucieczce ze Słowacji do Polski i ukrywała się w okolicznych lasach. Naskutek doniesienia współpracowników gestapo grupę tę ujął oddział gestapo i popędził gościńcem w kierunku tego grobu. W marszu na gościńcu cyganki zachowywały się spokojnie. Zboczywszy z gościńca z rozkazu gestapowców na dróżkę polną, cyganie spostrzegli, że prowadzą ich na śmierć. W śmiertelnym łęku grupa cyganów tych podniosła krzyk i lament, który rozlegał się w promieniu 1 km. Cyganki zdierały ze siebie odzież, tak, że cała droga na miejsce kaźni znaczone była ich odzieżą, one zaś przyszły na miejsce nieomal nagie. W grupie tej były dzieci przy piersi na rękach matek, oraz jedna staruszka, która liczyła ponad 100 lat. Staruszkę wlekli gestapowcy pod ramię na miejsce śmierci. Na stoku wąwozu, na którym obecnie znajduje się grób, wymordowano przy użyciu broni palnej całą tę grupę. Na miejscu mordu gestapowcy ułożyli zwłoki pomordowanych pokotem. Wezwani z Komańczy gospodarze wygrzebali na polecenie dwóch gestapowców dół w owym wąwozie i do dołu tego znieśli zwłoki pomordowanych, wśród nich drobnych dzieci i owej staruszki. Śladu zbrodni tej na miejscu nie wykryto. Poszukiwania przeprowadzone przez wójta Kasiewicza i Sąd za grobem trzech Żydów, zamordowanych i pogrzebanych w tym samym lesie nie dały żadnych wyników.

Zakończono o godz. 15-ej. Dr. Tuganowski wr. Roman Knopp wr.-

Zgodność niniejszego odpisu stwierdzam.-

Rzeszów, dnia 11. stycznia 1947.r.-

